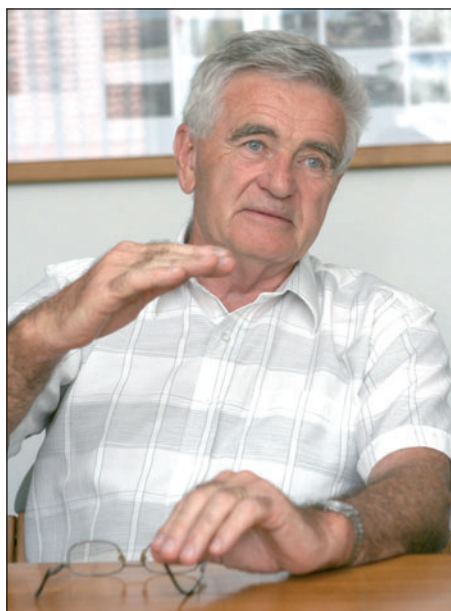

„Nem beszélni kellene, hanem csinálni”

PONGRÁCZ GYÖRGY

Pongrácz György szülei messziről, Körmen-
den túlról kerültek Fűzfőgyártelepre. Édes-
anyja szolgálóként Budapesten dolgozott,
édesapja pedig '30-as években került Fűz-
főre, asztalosként helyezkedett el. Aztán
édesanyja is idekerült, itt szolgált tovább. A
falujukból már ismerték egymást, aztán itt
összejöttek.

– *Hol laktak a szüleid?*

– Ott lent, ebben a tornyos házban éltek
két évig, aztán aput a 6×2-ben helyezték el
egy alagsori lakásban, és ő volt itt a házmes-
ter. A házban nagy lakások voltak, 4-5 szobá-
val, de aztán átalakították őket.

– *Mikor?*

– Katonaként még az alagsorból vonultam
be, 1961-ben. '63-ban szereltem le, addigra már átalakították, egy lakásból kettőt csináltak. Kel-
lett a lakás, ezért az egész házat átalakították, hat lakásból 12 kétszobásat alakítottak ki. Mi
öten voltunk testvérek, tehát heten laktunk ott, de kibírtuk, soha nem volt ebből probléma.
Aztán a '70-es évek tájékán apu kérte, hogy a nyitott folyosórészt átalakíthassák, ami a lép-
csőfeljáró mellett volt, így lett újabb szobánk. Nagy boldogságban-békességben éltünk ott.

Esküszöm, itt minden ember jól érezte magát, pedig az összes bevándorolt volt. Ahogy
indult a gyártelep, az egyszerű dolgozók, a technikusok, a mérnökök mind-mind becsül-
ték egymást, apu elbeszélése alapján merem ezt mondani. Ők már akkor felfogták, az után-
pótlást ki kell nevelni, itt helyben voltak képzések, továbbképzések, indult a szakmunkás
képzés is. Később aztán Székesfehérvárra mentek a technikusok, de az elején itt Fűzfőn
helyben a mérnökök oktatták az akkor még munkásokat technikussá. Így alakult ki a kö-
zépvezető káder csoport, akik aztán magukénak érezték a gyárat és ezt meg is lehetett látni
az eredményekben.

– *A sport végigkísérte az életed. Mikor csöppentél ebbe bele?*

– A sportot az általános iskolában kezdtem komolyabban művelni, Haramia Jenő test-
nevelőm indított el ezen az úton. Már ekkor atletizáltam, kézilabdáztam, teniszeztem. A

végén az atlétika mellett maradtam, magasugró voltam. Megnyertem a területi versenyt, a Jenő bácsival ketten bringára pattantunk, bementünk Veszprémbe, az ottani Vasas pályán volt a megyei verseny, ahol szintén győztem. Büszke vagyok rá, hogy én voltam az első magyar, aki a görögöket (menekültként voltak itt) meg tudta verni. Ez óriási feigyvertény volt! A verseny után pedig hazabicikliztünk.

Az országos versenyen a tornász csapatunk (Boros Pista, Rajnai, Logodi Gábor, Szabóki Zoltán, Laszcsik Eli) nyert, én pedig holtversenyben lettem első. Ez az icipici Fűzfőgyártelep tarolt! Amikor hazaértünk Pestről, a vasútállomáson olyan fogadtatásban volt részünk, amit soha nem felejték el.

Az általános után elkerültem Veszprémbe, a középiskolában jött a kézilabda, több megyei versenyt is nyertünk. Atlétikában a magasugrásról áttértem a távolugrásra, harmadikos koromban ebben is országos versenyt nyertem.

Kovács István, aki atléta, középtáv futó volt, Pestről került ide. Ő aztán összekapta az atlétákat a gyártelepen: Preier Csöpitől kezdve a Tálás Gyusziig, jómagam, az Erki Joli, mind országos spílerek voltunk.

– *Dicsőséges időszaka volt ez a fűzfői sportnak. Ezen kívül mit nyújtott még a gyártelep?*

– Elsősorban biztonságot. Annak ellenére, hogy apu egyedül dolgozott el tudott tartani egy héttagú családot. Lakást kaptunk, biztosították az óvodát, iskolát, napközit, a bölcsődét, azt általános iskola után a továbblépést a középiskolába, a sportolási lehetőségeket.

– *Számomra nagyon kedves emlékem, amikor együtt ministráltunk.*

– Vallásosan neveltek a szülők. Az '50-es években bizony csak titokban lehetett tempomba menni. Figyelték, hogy kik járnak oda, később aztán lazult a helyzet. Nagyon sokan voltunk gyerekek, érdem volt a vasárnapi misére bekerülni. Kiss András volt a tisztelendő. Érdekes adalék, az oltárt, ami jelenleg is a templomban van, édesapám csinálta asztalosként, természetesen ingyen.

– *Aztán felcseperedtél, az életed is itt folytatódott...*

– ...ha nem is a Nitrokémiánál. Leszerelés után a szakmunkásképzőbe kerültem. Felnőttként -22-30 éves korom között - szereztem meg az összes képesítésemet. 28 éves koromban nősültem, vegyész mérnököt vettem feleségül. Kaptunk egy egyszobás lakást, két fiam született '72-ben és '76-ban.

– *Ez egy országos hírű szakmunkásképző volt. Te is így látod?*

– Igen, büszke is vagyok rá. Az első időszakban 21 szakmát oktattunk, ami szerintem sok volt. Aztán szépen kikristályosodott melyik az a 12 szakma, amire különös hangsúlyt fektettünk, a vasas szakmák és a vegyészet adta a gerincét. Aztán a Jáger Feri, mint igazgató létrehozta az irányítástechnikai szakközépiskolát, én ott is tanítottam. A mechatronikai műszerész tanműhely én hozhattam létre a saját elképzeléseim szerint. Nagyon jó szakembereket képeztünk! Nem tudok úgy elmenni az országba, hogy a volt tanítványaimmal ne találkoznék!

– *A sporttal teljesen szakítottál?*

– Nem. Az iskolában sportvezető társadalmi munkában lettem, edzősködtem (kosárlabda, atlétika) is.

– *Nálad '56 már a rendszerváltás előtt forradalom volt. Nem féltél?*

– A tanítványaimnak nagyon sokat meséltem az '50-es évekről, 1956-ról. Talán én voltam az egyetlen ember az iskolában, aki végig forradalomról beszélt. Nagy szerencsém, hogy ezzel nem élt vissza senki, és nem kaptam érte retorziót. De az élet engem igazolt. Az iskolából mentem nyugdíjba.

– *Szerinted az iskola mennyire része a városnak vagy akár a gyártelepnek?*

– Aputól elég sokat tudok a gyártelepről, én pedig az iskolában éltem az életem. Páhi Lacival csináltunk egy ünnepélyt: „A szakmunkás képzés 50 éve”, ahova meghívtunk minden itt végzett embert. A kultúrházban összehoztunk egy kiállítást is. Ezek is megerősítettek abban, hogy az iskola szerves egysége a városnak.

– *Figyeled a fűzfői történéseket?*

– Hét éve Kenesén élek, de rendszeresen visszajárok, hiszen a fiamék itt laknak. Szerintem itt leépülés zajlik, a mi gyerekkorunkhoz képest elenyésző a közösségi-társadalmi élet. Azzal indulhatna útjára újból a fejlődés, ha munkahelyeket teremtenének. Ehhez nem beszélni kellene, hanem csinálni. De ennek megoldása már nem a mi feladatunk.

„Nyugodtan, biztonságosan lehetett a jövőt tervezni” SZABÓKI SÁNDOR

Szabóki Sándor az egyik legrégebbi dinasztia tagja, folyamatában immár a negyedik generáció él Fűzfőgyártelepen. Nagypapa 1930 előtt érkezett Fűzfőre, fia, lánya egyaránt dolgozott a Nitrokémiánál, aztán elmentek a cégtől. Lánya ma is itt lakik a gyártelepen. Kötődésük kézzel fogható.

– Édesapámtól tudom, hogy a papa 1926-ban került Fűzfőre, édesapám pedig 13 éves fiatakként került ide vízhardónak. A biszulfát raktárban laktak, az az elsők között épült meg a gyárban. Ahogy a Nitrokémia épült, Hatvanból átkerült az egész család.

– *Speciális helyzetben voltatok, hiszen a kerítésen kívül laktatok. Hogy kerültetek a gyártelepen kívülre?*

– Ez érdekes történet. Édesapámék mindig is kertes házban szerettek volna lakni. Egyetlen magánház volt a kerítésen kívül, az Urbán-féle villa. Urbán bácsi édesapám főnöke, a központi műhelyben főművezetője volt. Idővel bizalmas viszonyba kerültek és megbeszéltek, hogy megvesszük a házát. 1953-ban ki is költöztünk, de akkor még az idős Urbán házaspár ott lakott.

– *Hogy jártatok onnan iskolába?*

– A bátyámmal sokat mérgelődünk, hogy a kerítésnél körbe kellett menni. Körülbelül kettő kilométert gyalogoltunk az iskoláig, amikor légvonalban csak pár száz méterre laktunk. Meguntuk, inkább átmásztunk a kerítésen. Volt ott egy kiskapu, amihez később kaptunk kulcsot, így a probléma leegyszerűsödött.

– *Már gyermekkorodban is vegyésznek készültél?*

– Pusztá Károly volt az iskola igazgatója és kémiát tanított, rendkívül impulzív és jó pedagógus volt. Neki köszönhetően már korán eldöntöttem, hogy vegyész akarok lenni, de a sport is érdekelt. A pápai Türr István Gimnáziumba kerültem, ahol tanulhattam és sportolhattam is. Az 1963-as érettségit követően a Veszprémi Vegyipari Egyetemre mentem, közben Fűzfőn a FAK kosárlabda csapatában játszottam. 1964. februárjától társadalmi ösztöndíjasa lettem a cégnek.

– *Ez mit jelentett?*

– Havonta 4-500 forint körüli juttatást kaptam a Nitrokémiától, ezzel gyakorlatilag elköteleztem magam a céghez. Mivel édesapám a lőporokkal foglalkozott, miután végeztem, én is a lőporgyárba kerültem. Aztán több helyen (például nitrogliceringyár) és több beosztásban (művezető, főművezető, üzemvezető) is dolgoztam, egészen a nyugdíjba vonulásomig. Normális, konszolidált körülményeket biztosított a cég. Mondhatom, hogy nyugodtan, biztonságosan lehetett a hosszabbtávú jövőt kalkulálni, mindazzal együtt is, hogy a robbanóipari sajátosságok miatt nem volt egy nyugodt élet.

– *Több súlyos robbanás is történt. Ezeknek a történetét feldolgozták már?*

– Az ügyészségi, nyomozóhatósági vizsgálat minden esetben megtörtént, de nem mindig derült ki egyértelműen, mi volt a tényleges kiváltó ok. A balesetet általában több hiba egyidejű fennállása okozta. Természetesen mi magunk is szeretnénk volna pontosan tudni, mi történt, milyen veszélyekkel kell számolni.

– *A lakótelep állapotát miként ítéled meg?*

– A lakótelep megépítése szisztematikus és racionálisan volt, legjobb tudomásom szerint hadmérnök-építészmérnök tervezte. Nagyon kellemes, kertes, villaparkszerű helyet álmodtak, mert lényegesnek tartották, hogy az emberek jól érezzék itt magukat, és odaadóan dolgozzanak. Az '50-es években azokat a bizonyos U épületeket „betolták” itt-ott a vendégház környékén, közel sem voltak odaillők.

Az '50-es években, majd a '60-as években ismét, volt egy munkáslakás építési időszak. Ezzel hihetetlen módon belerondítottak az egészbe, ezt máig sínyli a település – de már nem lehet mit csinálni. A rendszerváltást követően jött a privatizáció. A lakásokat eladták, az egykori bérlőkre olyan teher „szakadt” (lakhatás, fenntartás, és a többi), amit korábban a Nitrokémia állt. Ezek az emberek egyre idősebbek, és nyugdíjasként egyre nehezebben fizetik a díjakat. Az önkormányzat megpróbálta valahogy uralni a helyzetet, mégis van egy-két olyan épület, ahol például ki van bontva a tetőszerkezet, és odaépítettek valami kalitkaszerű dolgot. Elszomorító, ahogy kinéz. Ezt a településrészt rehabilitálni lehet és kell is, rendkívül szép, színvonalas épületegyüttest lehetne kialakítani, csakhogy nincs pénz az emberek zsebében.

– *A Nitrokémia robbanóipari profillal indult annak idején, aztán megjelent a növényvédőszer-gyártás, a káros hatásaival együtt. Erről mi a véleményed?*

– Én környezetvédelmi szakmérnöki diplomát is szereztem, ezért egy időben elég intenzíven foglalkoztam ezzel a témakörrel. A hadipari profilra nem jellemző, hogy komoly környezetterhelést jelentsen. Jól átgondolták ezt annak idején, amikor a Nitrokémiát idetelepítették. Az '50-es években a hidegháború csendesedésével a hadiipari tevékenység szép lassan leépült. Nyilvánvalóan olyat kellett találni, ami a Nitrokémia túlélését lehetővé teszi. A lépés nem volt szerencsés, hiszen a nehézipar nem a Balaton közelébe való. Ha a növényvédőszer-gyártás nem kerül ide, valószínűleg olyan technológiák valósultak volna

meg helyette, amelyek nem terhelik annyira a környezetet. Meg merem reszkírozni, talán még ma is működőképes lehetne a cég.

– *Tudsz róla, hogy milyen kitörési pontokat keres a vállalat. Mi erről a véleményed?*

– Nagyon vegyes. Megmondom őszintén, amikor a Nitrokémia Zrt. elkezdte a politejsav üzem projektet kidolgozni, a beruházás értéke miatt szkeptikussá váltam. Amit először elképzelték, oly nagymértékű, nem hiszem, hogy ennyi pénzt össze lehet szedni. Szerencsére visszább lépett a cég, lecsökkentették a programot. Meggyőződésem, ahol a Nitrokémia működött, ott nem épülnek üdülők. Ezt a területet mindenképpen termelésre, termék előállításra kellene „fogni”, hiszen az infrastruktúrája adott. Jó lenne, ha értelmes, normális környezetben, a Balaton környezetébe illő ipari tevékenység indulhatna itt be.

„A Nitrokémia megszülte a várost” GYURICZA LÁSZLÓ

Gyuricza László Balatonfűzfő egyik, mégpedig meghatározó személyisége, aki hosszú évtizedek óta él itt, de a munkája is ide kötötte hosszú évtizedeken keresztül. A település folyamatos fejlődésében, várossá nyilvánításában elvülhetetlen érdemei vannak.

– Idekerülesem teljesen véletlenszerű volt, eredetileg mezőgazdasági gépészmérnöknek készültem. Amikor ’51-ben, fiatalokat küldtek egyetemre a Szovjetunióba a 250 érettségizetből 13-at választottak ki hadipari tanulmányokra, én is közéjük kerültem. A brizáns robbanóanyagokból diplomáztam Moszkvában a Mengyelejev Egyetemen. 1953-ban az egyetemi nyári szünet időszakában lejöttem

Balatonfűzfőre körülnézni, és itt ragadtam három hétre. Amikor 1956 nyarán hazakerültünk a Szovjetunióból, eszembe jutott Fűzfő, ideutaztam, július 16-án felvettek a Nitrokémiához.

A lőporüzemben a torkolattűz nélküli lőporok kutatási munkájába kapcsolódtam be, majd átkerültem az ipari robbanóüzembe, onnan a nitroglicerínüzembe, majd pedig ’58 februárjában műszaki főosztályvezető lettem. 1959. november 1-vel kineveztek a gyár főmérnökének, ’71 január 1-jével pedig igazgatónak. 1980. január 1-jével megváltam a Nitrokémiától, a „veszprémi kirándulás” után 1989. októberében jöttem vissza kereskedelmi ügyintézőnek. 1992-ben nyugdíjba vonultam, de 66 éves koromig tovább dolgoztam. 1998-ban váltam el végleg a Nitrokémiától.

– *Rögtön ide is költöztél. Milyen benyomást tett rád a fűzfői lakótelep?*

– Ezekkel a körülményekkel, amiket itt megtapasztaltam, már a Szovjetunióban is találkoztam, csak ott nem egy lakótelep tartozott egy ipari komplexumhoz, hanem egy egész város. Ez a szocialista társadalomszervezésnek egyik hibája volt: mivel az ipari komplexumok meghatározó szerepet játszottak a lakóhelyi történetekben, a helyi közigazgatás másodlagossá vált.

Amikor idekerültem a feleségemmel a Nitrokémia lakótelepi vendégházában voltunk négy napig, majd a „kiszótlenben” kaptunk egy hat négyzetméteres komfort nélküli szobát, 58-ban utaltak ki számunkra egy másfél szobás lakást. A kezdettől fogva nagyon jól éreztük magunkat. Másról az élet-, és munkakörülmények szétváltak, itt a kettő egymásba fonódva adta az életkörülményeket. Ennek rendkívül sok jó oldala volt, mert a munkahelyi kapcsolatok gyakorlatilag azonos kört jelentettek a lakóhelyi kapcsolatokkal. Életre szóló szoros barátságok szövődtek. Más megközelítésben gondok is voltak abból, hogy a munkahelyi és lakóhelyi közösségek között egyenlőség jelet lehetett tenni, mert ebből bizony olyan dolgok is születtek, amik a munkát kisebb-nagyobb mértékben zavarhatták is. Megmondom, hogy mire gondolok. Tapasztalatom szerint minden ember kiválaszt maga körül valakit, -lehet, hogy többet is- de egyet biztosan, akihez magát viszonyítja, hasonlítja, az érvényesülés, az egzisztenciális és anyagi boldogulás, vagy akár a szerelmi élet vonatkozásában is. Lehet, hogy a másik nem is tud erről, hogy ő a „kiválasztott” Ő az a „B”, akit az „A”, kiválasztott, és akihez hasonlítja, vagy viszonyítja magát. Érdekes dolgokkal találkoztam, mire erre a törvényszerűsége rájöttem. Volt olyan eset, hogy kapott valaki 20 fillért egy általános béremelésnél és öt üzemmel odébb más ezt valamiért nem kapta meg. A reklamálásból jöttem rá, hogy ő ahhoz a másik személyhez hasonlítja magát és helyzetét. Ezek a láthatatlan emberi kommunikációs kapcsolatok ily módon néha felszínre is jöttek. Ez az összefonódott és zárt rendszer kedvezett a munkás dinasztiki kialakulásának is. Sűrűek voltak az összeházások, amit többnyire pozitív dolognak tekintettem. Az ebből származó összefonódások jelentős hajtóerőt adtak, de bizonyos értelemben rossz következményei is megjelentek. Mondok példát: „a kismenyemet szívesebben látnám a raktárban vagy az irodában, mint a gép mellett”. Ezzel csak jelzem, hogy a családi szálak nálunk igen mélyen beágyazódtak a munkavégzés körülményeibe, ami komoly szellemi energiákat vont el a vezetéstől. A termelés mellett foglalkozni kellett szociálpolitikával, lakásgazdálkodással, kulturális és sportélettel, támogatással és sok minden más ilyen jellegű dologgal.

– *És ez baj?*

– Nem azt mondtam, hogy egy vállalatnak a fentiekkel nem kell foglalkoznia. A mai napig azt tartom, hogy ezek is hozzátartoznak a korszerű és jó színvonalú vállalatirányítási munkához. Csak ezeknek a szocializmusbeli súlyát teszem kérdésessé, ami valóban sok energiát elvett az én vezetői munkámból is. Ezt az energiát jobban lehetett volna hasznosítani az üzemi technológiafejlesztés, a kutatások, az innováció, a gazdálkodás korszerűsítése területén.

Mondok egy másik példát. A Nitrokémiának sok bérlakása volt, s ezek kiszolgálásával is nagyon komolyan foglalkoznunk kellett. A lakók ugyanis megszokták, hogy a gyártelepen ingyen van a víz, a fűtés, a telefon, vagy éppen az utcatarakítás. Ha elromlott a vízcsap, akkor csak beszóltak a telepgondnokságra, hogy jöjjenek ki, javítsák meg, természetesen ingyenesen. Az 1971-ben megjelent lakástörvény új helyzetet teremtett. Akkor óriási nyo-

más nehezedett rám, hogy az új lehetséges lakás besorolási rendszerben nyilvánítsuk szolgálati lakássá a vállalati lakásállományt. Tudni kell, a szolgálati lakásokhoz nem tartozott kötelezően lakbér, lakáshasználatba vételi díj és persze lakásleadási díj sem. A szolgálati lakásoknál gyakorlatilag minden kiadás a vállalatot terhelte. Minden további nélkül meg lehetett volna csinálni a szolgálati lakásokká nyilvánítást. Ezt támogatták vezetőtársaim is, de én más véleményen voltam. A rendelet alkalmazásában a mi lakásainkat vállalati bérlakássá nyilvánítottuk. Ezzel megtörtént a lakbér, a fűtési díj, a lakásfenntartási költségmegosztás. Valamelyest csökkentek a vállalati terhek, viszont növekedett a lakók felelőssége a lakás állapotáért.

– *A 60-as években nagyon jelentős infrastrukturális fejlesztések voltak. Milyen koncepció alapján történtek ezek?*

– Ezekkel az volt a célunk, hogy a Nitrokémia termelését és a lakótelepet kiszolgáló infrastruktúrát megújítsuk. A Nitrokémiánál nem a 380 V-os feszültség volt a használatos, hanem az 500V. A rekonstrukció során átálltunk a 10000/400-V-os rendszerre. Ekkor épültek azok a trafóházak, amelyek jelenleg is megvannak. A kerítést lebontottuk, a kapukat kinyitottuk: mindenki láthassa, hogyan is nézünk ki. Ekkor történt az úthálózatok kiépítése is.

A 60-as évek időszakában kezdtünk komolyabban foglalkozni a környezetvédelemmel, amikor még nem is volt használatban ez a fogalom. A kommunális szennyvizeknek és a csapadékvizeknek új fogadórendszert építettünk ki a futballpályák alatti térségben. Ezzel együtt megszüntettük a klubház melletti korszerűtlen kezelőrendszert, így már tisztított szennyvíz került a veszprémi Sédbe. Kutatómunkánk nagy eredménye volt, hogy a fekáliát fel tudtuk használni a vegyipari szennyvizek biológiai tisztításához.

– *Az infrastrukturális fejlesztések mellett mit tettek még az élet komfortosabbá tételéért?*

– Az egyik ilyen volt az egészségügyi ellátás. Az én időmben alakult úgy, hogy az orvosok már nem a vállalathoz, hanem a megyei kórházhoz tartoztak, de a működés minden feltételét, a felszerelést a Nitrokémia biztosította. A helyi egészségügyi ellátáson túlmenően a füredi szív-kórházat, a Veszprém megyei kórházat is támogattuk.

Fejlett volt a szakorvosi ellátás is. Dr. Léopold Lajos, tisztelt és szeretett orvosunk egyszer úgy gondolta, megvalósítja az izsappakolósos kezelést. Kicsit ellene voltam, de azért minden héten ment a vállalati kocsival Hévízre és hozta a kezeléshez szükséges iszapot. A gyógyszerészár valamikor a Tripolisban volt, Kertész Laci bácsi volt a gyógyszerész. Egyszer belázasodtam, de nem ismertem, hogy milyen magyar gyógyszerek vannak ennek kezelésére, viszont ismertem az orosz. Kimentem a gyógyszerészárba és mondtam Laci bácsinak, hogy fehér sztreptocidot kérek. Néz rám nagy szemekkel és azt kérdezi, honnan ismerem én a „bélij sztreptocidot.” Ekkor viszont én lepődtem meg, hogy ő tudta az orosz nevet, felvilágosított annak magyar megfelelője a kalmopyrin. Később a gyógyszerészár a rendelőintézetbe, majd onnan a mai helyére, a szolgáltató házba került és privatizált formában működik.

– *A Nitrokémia a szakmunkásképzésről is híres volt.*

– A mai állapotokban egyik legnagyobb bajnak azt tartom, hogy eltűnt a valódi szakmunkásképzés. Ha ma bemegyek az Öveges József Gimnáziumba, azt látom, hogy a vasipari tanműhely, ahol megtanultak reszelni, vasfűrész és sikattyút használni a tanulók, most egy kongó üres tér. A Nitrokémia a kezdetektől foglalkozott szakmunkásképzéssel, én már kiváló hagyományt örököltem, amit minden lehetséges módon tovább ápoltam és fejlesztettem. Ennek jelentős eseménye volt az 1969-ben működésbe lépett új oktatóépület együttes, amely ma az Öveges gimnázium.

Az épületegyüttes létrehozásában döntő szerepet játszott a vegyipari szakmunkásképzés beindítása, felkarolása és fejlesztése. Eleddig is voltak próbálkozások ugyan, de nem volt Magyarországon szervezett vegyipari szakmunkásképzés. Ez új gondolat volt, amivel el lehetett menni a minisztériumba pénzért. Persze a megépült létesítményben nem csak vegyipari szakmunkásokat neveltünk, hanem mintegy harminc-negyven szakmában is folyt képzés. Később jött az irányítástechnika, aztán az oktatás eljutott odáig, ahol most van. Ez egyrészt fejlődés, másrészt visszafejlődés. Eltűntek vagy elsatnyultak azok a képzések, amelyek az ipar működtetéséhez, fejlődéséhez jelenleg is szükségesek volnának, helyettük jöttek más szakok. Úgy gondolom, nem bántok meg senkit, ha azt mondom, az előrelépés nincs egyensúlyban az elveszettel, az elveszett kára nagyobb és egyre nagyobb lesz, mint amit az előrelépés hozott.

Egy gondolat erejéig visszatérek a létesítmény létrehozásához. A lebonyolítást teljes egészében a Nitrokémia végezte, a technikai felszereléseket a gyár adta, a tanárok és oktatók a Nitrokémia szakemberei voltak, a vállalat biztosította a szakmai gyakorlatokhoz a lehetőségét. Ez egy csodálatos szakmunkásképző intézet volt, amelynek átalakulását mai napig nem tudtam magamban feldolgozni.

Szólnék a vegyipari szakmunkásképzésről. A kezdeti időben a hazai vegyipari munkások új generációjának képzettsége nagyon alacsony színvonalú volt. Egyszer például végeztettem egy felmérést a következő kérdéssel: „Ön szerint az anyag, amivel dolgozik, milyen árkategóriába tartozik?” Sokaknak fogalmuk sem volt róla! Ennek következtében az anyagokkal való bánásmód és gazdálkodás kívánivalót hagyott maga után. A vegyipari szakmunkásképzés folytatása volt az országban egyedülálló Vegyipari Művelési Oktató Csarnok (VMOCS) megépítése, ami nem csak nitrokémiás célokat szolgált, hanem felajánlottuk a Veszprém megyei vegyiparnak a lehetőséget. A vegyipari szakközépiskola, sőt a vegyipari egyetem is élt ezzel. Sajnálom, hogy megszűnt. A vegyiparban előfordultak és előfordulnak balesetek. Ezeknek okai a képzettség hiányával is összefüggésbe hozhatók. Ezt én magam sok esetben megtapasztaltam. Ezen is változtatni kellett, ehhez is kellett a vegyipari szakmunkásképzés és a VMOCS.

– *Abogy nőtt a gyár, úgy szaporodott fel a betanított munkások száma is. Ez milyen veszélyeket hordozott?*

– A termelés felfutásához a munkaerő a paraszti környezetből származott. Ebből adódóan nagyon sajátos munkásgárdával kellett dolgoznunk. Őket neveztük kétlakinak. Sokaknak nem volt gyári tapasztalatuk, nem arra szocializálódtak. Ezek nagyon jól képzett mezőgazdászok és agrártermékek termesztésében járatos emberek voltak, de képzetlenek a vegyiparhoz. A megélhetéshez viszont gyári munkát kellett vállalniuk. A bekerülő emberek gyári munkássá válásának elősegítése volt az egyik fő feladatunk. Hangsúlyozom, ez nem az akkori aktuálpolitikai megközelítés hangja, hanem keményen szakmai munka volt.

Még a kétlakiságról is szólok, mert egyik gondolat hozza a másikat. Amikor ugyancsak a tsz-esítéssel összefüggésben a nagyzemmi művelésre alkalmatlan területek zártkertesítése folyt, akkor a gyári munkások nagy része, mutatva kötődésüket a paraszti élethez, igyekezett egy kis parcellát szerezni, ahol aztán megépítette a maga kis vityillóját (sokan engedély nélkül), és ott gazdálkodást folytatott. A falvakból bejárók, többnyire családi házakban laktak. Így tehát megvolt a maguk kis háztájija, ami nagyban hozzájárult a családok boldogulásához.

Ezzel összefüggésben megemlítek egy kellemetlen dolgot is. A gyári lopásoknak nagy hányada ebből a kétlakiságból származott. Ezek az emberek, nem nagy dolgokat, de elemeltek a közösből: így például egy-egy lécet, zsákot, más anyagot, csavart – olyanokat, ami ott-hon a háztájiban kellett. Ebből a felismerésből született meg a haszonanyag bolt, ne kelljen nekik folyton a szégyenpadra állniuk! A gyári haszonanyag boltban sok dolgot olcsón meg lehetett ott szerezni. A munkások vásárlási könyvet kaptak. Ha valami olyan került a haszonanyag boltba, ami nagyon kurrens volt, akkor a szakszervezeti bizottságnak volt a feladata, hogy ossza el, ki kaphat belőle és mennyit. Emlékeim szerint ezt a munkát kitűnően végezték és sokakon segítettek.

– *A vállalat a helyi sportélet bázisaként is szolgált.*

– Valóban. Amikor idekerültem, a felső pálya és a klubház már megvoltak, utóbbi valamikor az 50-es évek elején épült. Később kibővítettük, a tetőteret is beépítettük, a lelátóterben zárt közvetítőfülke épült. Ebben az időben a Nitrokémia a Népstadion felújításához műanyag ülőhelyeket szállított, ilyeneket használtunk fel itt is. Amikor 40 éves volt a FAK, a stadion belső térségébe telepítettük át az első futballpálya bejáratát. A székely kapu ma már nagyon leromlott állapotban van, kár érte. Ebben az időszakban dupláztuk meg a teniszpályák számát négyről nyolcra. Épült egy adogatópálya is, egy salakos kosárlabda és kézilabdapálya. A 70-es évek elején világítást kaptak a teniszpályák. Sorolhatnám tovább a létesítményeket: mint például uszoda, koronglőtér, vitorlásokikötő, horgászbázis – minden benne van a munkám.

– *A csillagvizsgáló?*

– Az is az én regnálásom idején jött létre. Jártam az Uránia csillagvizsgálóban Budapesten, kértem, adjanak nekünk optikát. A Nitrokémia olyan központi műhellyel és gépipari háttérrel rendelkezett, hogy a lencsék, tükrök befogásához minden szerkezetet nagy precizitással le tudtunk gyártani, beleértve a kupola forgatószerkezetét is, aminek poliészter le-

mezei a papkeszi Colorchemiából származnak. Szép munka volt, szörnyű látni, ma milyen állapotban van.

– *A gyárnak strandja is volt a Balatonon. Azzal mi lett?*

– Ez a strand a 21-es vasúti őrháznál volt. Ismereteim szerint valamikor egy tanulmányi alap hozta létre és államosítással került a Nitrokémiához. 1973-ban átadtuk a tanácsnak, úgy éreztem, hogy az ilyen szolgáltatásoknak ott a helye. Csináltunk mást is. A Nitrokémia 1940-ben 100 ikerlakást épített Litéren, mert Litért tekintette egyik legfontosabb munkás bázisának. Más oldalról viszont Litér fejlődését is alapvetően meghatározta a Nitrokémia léte. Most egy érdekes személyes történetet mondok el. 1959. október 31-én közúti balesetben meghalt a vállalat igazgatója. 1959. november 1-jével engem kineveztek a gyár főmérnökévé. Nem volt igazgató, és meg van az a levelem, amiben kértem, hogy ne nevezzenek ki főmérnöknek, mert nem tudom, ki lesz az igazgató. Erre megbíztak az igazgatói feladatok ellátásával is, és 1960. július 1-jéig főmérnökként az igazgatói feladatokat is elláttam. Ez alatt az időszak alatt értékesítettük a bentlakóknak a 100 darab ikerházat Litéren, ezzel alapvetően meghatározta a település fejlődését. Azt már nem tudom, ki kezdeményezte az értékesítést, de az biztos, hogy én voltam az, aki, mint megbízott igazgató eladásra kijelöltem ezeket a lakásokat. Később a Nitrokémia által az 50-es években épített óvodát, bölcsődét, művelődési házat is megkapta a községi tanács.

1963-ban történt a Veszprém Megyei Festékgyár, a papkeszi Colorchemia és a Nitrokémia mérlegbeolvasztásos összevonása Nitrokémia Ipartelepek néven. A Colorchemia lakótelepe ugyanolyan zárt egység volt, mint a Nitrokémiáé. A lakásokat az összevonások után azonnal értékesítettük, a közterületeket a 70-es években adtuk át a papkeszi tanácsnak.

– *Ez vállalati megközelítésében jó üzlet volt, a tanácsok szempontjából nem biztos.*

– Ez a folyamat Fűzfőgyártelep vonatkozásában, a rendszerváltás után már másképpen zajlott. Úgy fogalmaznék, hogy a Nitrokémia, mint egy anya megszülte gyermekét, a várost. De az anya a rendszerváltásba belepusztult, a gyerekevelés pedig itt maradt a köz-igazgatásra. És azt pontosan tudjuk, a városi lakosság ellátása a korábbi színvonalon mekkora terheket ró az önkormányzatra.

A Nitrokémia Ipartelepek újbóli részvénytársasággá alakulása (1993.) törvényileg megteremtette az osztozkodást az önkormányzattal és a privatizáció lehetőségét. Az osztozkodásnak az a formája, ahogy elindult, azt én önkormányzati képviselőként is támogattam. Az találkozott a felfogással, ahogy sikerült az élettereket megosztani a termelő szféra és a lakóhelyi szféra között. De a felfogásom nem találkozott a vállalat megszűnésével! A vadkapitalizmus körülményei között sem tartom törvényszerűnek a Nitrokémia pusztulását. Itt volt akkora szellemi erő, ami megmenthette volna a Nitrokémiát, vagy más irányt szabhatott volna a létének. Véleményem szerint ehhez a megfelelő vezető garnitúrák is hiányoztak.

– *A gyár megszűnése ma nagy gondot jelent.*

– Sajnos beszűkültek a megélhetési, gyarapodási lehetőségek. A lakótelepen a régi munkásgárda kiöregedett. Az új betelepülők már, vagy még nem kötődnek ide. Ők a „véletlen” lakásvásárlók. Az a „nagy család”, ami jellemző volt, megszűnt. A kiöregedők helyét nem leszarmazottaik foglalják el, hanem idegenek. Egyre kisebb és szűkebb az a kör, akiket én még ismerek. Pedig annak idején nem csak a szülőket, hanem a gyerekeiket is ismertem!

– *A Nitrokémia Zrt. végrehajtott egy kármentesítési programot, amely hatalmas csonkítással járt ugyan, de rendbe tette a területeket. Kialakult egy barnamezős infrastruktúra, amire rátelepülhetne egy környezetbarát ipar. Te ezt hogyan látod?*

– Azzal csak áltatjuk magunkat, hogy a barnamezős ipartelepítés olcsóbb, mint a zöldmezős. Azért merem ezt kijelenteni, mert a közművek állapota, a földterület esetlegességekkel tarkított felparcellázása, meg a belső tulajdonviszonyok kuszasága miatt jóval drágább újra termelővé tenni a barnamezőt, mint az ipar számára valahol fellelhető zöldmezős területeket. Az sem igaz, hogy itt rendelkezésre áll a képzett munkaerő. A volt, kiválóan képzett szakmunkásgárda kiöregedett, a szakmunkásképzés jelenlegi helyzetét pedig ismerjük. Sokáig reménykedtem abban is, hogy a papírgyár azért csak megmarad, de sajnos az is megszűnt. Kisebb cégek tömkelege betelepülhet, mint ahogy be is települt a régi üzemerületek helyére, de ezek egyelőre nem hoztak jelentős, a jövőt megalapozó és biztosító fennállást.

– *Akkor egyelőre nem túl vidámak a kilátásaink...*

– De ne ebben a hangulatban zárjuk a társalgást! Elég kiadósan beszélgettünk múltról és a jövőről, de azt egyikünk sem mondta, hogy nem szeretünk itt élni. Sokan mások is szeretnek itt élni. És ebben azért van valami biztató, mert ebből közös és jó tettek születhetnek!

„Teljesen összetartó közösségünk volt” SZALAY PÁL

Fűzfőgyártelepen rendkívül tartalmas kulturális élet folyt, ha ez szóba kerül, Szalay Pál neve szinte kivétel nélkül, állandóan felmerül. Olyan ember ő, aki színjátszóként, szervezőként aktívan kivette a részét ebből a munkából, ha úgy tetszik, nélkülözhetetlen fogaskereke volt a helyi kulturális életnek.

– *Mindig művelődés szervezőnek készültél?*

– Énekesi pályán gondolkodtam, az Akadémia énekszakára jártam, akkor oda nagyon nehéz volt bekerülni. 1942-ben érettségiztem, '43-ban kezdtem, '44-ben főiskolai papírokkal meglógtam Szepezdre, a szüleimhez. Ott aztán bevonultattak, a nyilasok szedtek össze bennünket, elvittek Tapolcára, aztán kijöttünk, '46. februárjában mentem vissza.

Pestről hazakíváncsoztam a szüleimhez, Szepezdre, a mentorom is azt mondta, „Pali, menj el Pestről!” Akkor kaptam a hírt, hogy Fűzfőn van felvétel. Jelentkeztem, de ki kellett várni, hogy megnézzék, minden rendben van-e körülöttem.

– *Szóval lekádereztek...*

– Igen, és úgy jött ki a lépés, hogy aki a káderezést csinálta, az az apámnak sok mindennért hálás lehetett. Felvettek. Aláírtuk a szerződést és én elkezdtem a munkát. Akkoriban nagyon támogatták a kulturális tevékenységet, a színjátszást.

– *Mikor kerültél hozzánk?*

– 1955. februárjában érkeztem Fűzfőgyártelepre. A művelődési házban az öreg Cserépi – a nagy színész – volt az igazgató. Amikor ő elment innen, Áfrány Mihály lett a művészeti vezető, akivel a színjátszóknak, táncosoknak létrehoztunk egy olyan szellemi közösséget, amiben nagyon szépen fejlődöttünk. Több színdarabot játszottunk, művészeti előadásaink voltak, a közönség rajongott értünk. Nagyon jó amatőr színészeink voltak. Kimentem az üzemekbe, mindegyiknek volt színjátszó csoportja, innen kerültek ki a jobbak, akik az adott darabjaikban szerepeltek. Aztán a szakszervezethez kerültem és ott kulturális vezetőként dolgoztam. Családok is részt vettek a színjátszásban, teljesen összetartó közösségünk volt.

– *Profi színészeket is vendégül láttatok?*

– Hogyne! Meghívtunk például jó énekeseket, a Zsoldos sokat járt ide, meg a Tabányi. Ez utóbbi, amikor főiskolás voltam, kísért egy vidámszínpadai előadáson, ahol szólót énekeltem. A hangszálguyulladásom is közrejátszott, hogy ide jöttem.

– *Úgy tűnik, itt megtaláltad a helyed és hamar beilleszkedtél a közösségbe. Könnyű volt a dolgod?*

– Nem sokáig volt így. Főnököm elment az anyagkönyvelésre, ezzel együtt elkezdtek melőzni a művelődést. Ekkor egyébként már bent dolgoztam a raktárban, a művelődési házban másodállásban voltam. Mivel a közgazdasági egyetemen két évet elvégeztem, a tudásom elegendő volt, kitétek pénztárosnak. Természetesen a művészeti dolgokról nem mondtam le – a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat ismeretterjesztő felelőse lettem –, továbbra is hívtam színészeket, énekeseket. Mozgalmas élet volt. Tanfolyamokat ugyancsak végeztem, többek között egy hathetes színjátszó-rendezői tanfolyamot.

– *Szép emlékeket őrzök az író-olvasó találkozókról is.*

– A művelődési háznak társalgója volt, kis belső szökőkúttal, fotelokkal. Ide össze lehetett hívni az embereket, vitatkozni, diskurálni. Itt tartottuk az író-olvasó találkozókat is. Meghívtam például a Szilvásit, aki akkoriban már nagy írónak számított.

Most, hogy beszélgetünk, s visszagondolok, tulajdonképpen nagyon klassz élet volt ez.

„Jó élet volt, egy abszolút zárt közösségben”

LÁNYI RÓBERT

Lányi Róbert édesapja elég sok beosztást töltött be a Nitrokémiánál, rövid ideig vezérigazgató is volt, méghozzá a háborút követően, egy meglehetősen nehéz időszakban.

– A háború alatt elmenekültünk, április 4-én indultunk vissza Pinkamindszentről. Ezt az utat sosem felejttem el, húsvét vasárnap volt, s gyalog jöttünk. A „T” épületben laktunk annak idején. A lakásunk teljesen ki volt fosztva, így ideiglenes lakhatást kerestünk. Pár nappal később a játszótér utáni házban kaptunk lakást, s itt voltunk 1949-ig, ezután költöztünk le Balatonfüzfőre. Ebben az időszakban apám nem csak Fűzfőn volt igazgató, párhuzamosan a Magyar-Szovjet Olajműveknél is dolgozott, Budapesten. A Nádor utcából hétvégenként

járt haza. Ez csak rövid ideig tartott, aztán a Nitrokémia gazdasági vezetője lett. Ez emlékezetes időszak volt. Miután a papa semmilyen pártnak nem volt tagja, az ÁVH mellérendelt egy bizalmi embert, egyikük az egyik, másikuk a másik íróasztalnál ült.

– *Ezt hogy élte meg édesapád?*

– Alkalmazkodni kellett hozzá.

– *Te akkor már nagy gyerek voltál, miként emlékszel erre az időszakra?*

– Én gyakorlatilag tízéves koromtól tartósan nem éltem Fűzfőn. Amikor a háború után visszajöttünk és szűkített évvel befejeztük az általános iskola negyedik osztályát, engem beírtak a piaristákhoz. Internátusban laktam, ahonnan félévente csak egyszer-kétszer tudtam eljönni, tulajdonképpen csak a nyaraimat töltöttem Fűzfőn. Három évet voltam Pesten, az utolsó évet a Lovassyban töltöttem.

Tudod mivel közlekedtek akkor az emberek Veszprémbe? Hát a cirkusszal. Ez egy traktor után kötött pótkocsi volt, tömör kerekű, mint a harckocsi gumírozott belső vezetőke-reke. Hátul szálltak fel az emberek, padok voltak benne. A vár tövéből, ahol most az Óváros tér van, onnan indult s a gyártelepre érkezett. Az út táblás betonból készült annak idején, ezen jó nagyokat koccantunk. Mire hazaértünk Fűzfőre, a vesebaj elmúlt.

– *Mi történt az érettségi után?*

– Volt egy jó fűzfői évem, amikor például a Pintér Tibi népitánc-csoportjába jártam, közben a Nitrokémiánál dolgoztam villanyszerelőként. A következő évben felvettek az egyetemre, ahol mezőgazdasági gépészmérnöki karra jártam. 1959-ben végeztem, de ekkor az intézmény már beolvadt az Agrártudományi Egyetembe.

– *Mit tudsz az 56-os eseményekről?*

– Nem sokat. Október utolsó napján jöttem haza Pestről. Gyakorlatilag akkor sztrájk volt, hogy ne töltssem fölöslegesen az időt, elkezdtem mázolgatni az ajtókat, ablakokat.

Mondok egy személyes példát, 1957 április 4-re, vagy május 1-re készültünk, és szegény öregemet az ünnep előtti napon bevették a veszprémi rendőrségre. Két napig bent tartották, de senki nem mondta meg, hogy miért. Aztán hazaengedték, én mentem be érte a városba. Ez megfoghatatlan, nem tudni kinek és mi piszkálta a csőrét. Akkoriban annyira vigyázni kellett, hogy mit mond az ember. Ebből kifolyólag apu odahaza a benti dolgokról soha semmit nem mondott. Volt társasági élet, persze összejártak, tarokkoztak, de a gyári témákat jobbnak látták kerülni.

– *Miként emlékszel a gyártelepi létre?*

– Megmondom őszintén, nagyon kellemes emlékeim vannak a gyerekkoromról, élményekben gazdag volt a maga nemében. Azzal együtt is, hogy rend, fegyelem volt a telepen, mindent jól behatároltak, tudtuk meddig lehet terjeszkedni. Természetes dolog volt a kerítés, mi ebben nőttünk fel. Jó élet volt, egy abszolút zárt közösségben, ehhez a Nitrokémia mindent biztosított.

Tudod, a múltkor éppen nosztalgiáztam, egy újság cikkben olvastam az alagútról. Annyira megörültem neki! Az alagút gyerekejjel különleges valami volt, tudtuk, hogy van, de mégsem tudtuk, mi az. Amikor a háború vége felé jött a front és megszólalt a sziréna, az alagútba tereltek bennünket. Csak tátottuk a szánkát, mi minden van annak a hegynek a gyomrában.... Meg kellett várni a légiriadó végét, de mi gyerek lévén – kilenc évesek voltunk – amerre csak engedtek bennünket, elcsatangoltunk. Persze nagyon messze nem lehetett menni! De maga az, hogy gyalogoltunk a föld gyomrában, volt ott vasút, hatalmas nagy termekben ültünk le, az számunkra különleges dolog volt.

„Tisztelték a környezetet, egymást, a természetet” UDVARHELYI JULIANNA és UDVARHELYI ERZSÉBET

Udvarhelyi Julianna és Udvarhelyi Erzsébet Kolozsvárról kerültek Fűzfőre. Édesapjuk a trianoni békeszerződést követően – amikor Erdélyt elcsatolták Magyarországtól – nem tette le a román esküt, ezért – nagy magyar lévén – 1936-ban átjött a határon – két bőrönddel, a feleségével, valamint a nyolcéves Juliannával. Kilenc hónapi szegedi tartózkodás után került Fűzfőgyártelepre.

Erzsébet: – Apukánk a kolozsvári egyetemi klinikáknak volt a gépészeti vezetője. A románok kikötötték, vezető állásban csak olyan magyar maradhat, aki a román nyelvizsgát tesz. Nem is tudtak úgy románul, de ha tudtak volna, akkor sem lehetett volna, mert kibuktatták volna őket azért, hogy románokkal töltsék be a helyet.

Julianna: Apukámék hárman voltak testvérek. Az egyik testvére Szegeden volt tanár, a másik Fűzfőn volt tervező mérnök, rajta keresztül kerültünk ide. A telepen lakást is kaptunk, ott laktunk egészen az ostromig.

– *Utána mi történt?*

Erzsébet: – Amikor jött a háború, a fűzfői „mukival” elmenekültünk Ausztriába. Ez egy kis mozdony volt, két család kapott egy kocsit. Tehervonat volt, elhúzó ajtókkal meg kicsi ablakkal. Graznál borzalmas szőnyegbombázásba keveredtünk, jöttek a liberátorok,

kő kövön nem maradt. Mi csodálatos módon megúsztuk. Zell am See előtt pár kilométerrel egy erdőben álltunk meg, ott töltöttünk kilenc hónapot.

Julianna: – Aztán jöttek az amerikai megszállók. Szerencsénkre volt köztük egy magyar, Móric, akinek az apja az óhazából került ki. Amikor megtudta, hogy magyarok vagyunk, összeírta, kinek mire van szüksége. Pár nap múlva hozta az élelmet meg ruhát.

Erzsébet: – Volt egy érdekes dolog! Volt ott egy katona – Liberátorral repült korábban, de valami a szemével történt és ő nem mehetett többet gépre, ezért szárazföldi alakulatnál szolgált. Amikor kérdeztük őt Magyarországról, mindig mondta, hogy igen, ő sokat repült ott. Hogyhogy? Hát szárazföldi katona vagy? Akkor ő elmesélte, hogy repülő volt korábban. „De várjunk egy kicsit!” mondta, majd lehúzta a zubbonyának cipzárját, belül volt egy térkép, azt elővette, rajta volt Magyarország és pirossal Balatonfüzfő be volt karikázva. Akkor mondta, hogy „maradjatok nyugodtan, azt mi nem bombáztuk, mert az a gyár angol-amerikai érdekeltségű, ezért ott mindig felfele mentünk a gépünkkel”. Akkor mindenkinek egy nagy kő egy esett le a szívéről, hogyha visszatérünk, akkor talán nem lesz porig bombázva Füzfő.

– *Innen merre vitt az utatok?*

Julianna: – Móric több családot kivitetett Amerikába, mi azonban visszajöttünk a gyártelepre.

– *Megvolt még a lakásotok?*

Erzsébet: – Beköltöztek a szovjetek, minket a Gyula bácsi és az Ilike néni fogadott be. Jó pár hét után kerültünk át a 6×3-asba, majd Enyingre költöztünk a bácsikámhoz, ott laktunk három évig. Közben kirakták apámat, mert nyugatos.

Julianna: Kifordult a sarkából a világ. Ugye mi Ausztriából jöttünk vissza, ezért édesapámat úgy hívták, hogy nyugatos. A központi javítóműhelyben volt művezető, de B-listázták, ezért el kellett hagynunk Füzfőt.

Erzsébet: – Aztán '48 után meg a bácsikámtól vették el a malmot. Füzfőnek külön péksége volt, ide Enyingről vitték a lisztet. A gyártelepen híre ment, hogy a malmot államosították és Udvarhelyi Bélának megint nem lesz állása. Háromtagú delegáció jött apámért. Mondták neki, lehet, hogy nincs jó emléke Füzfőről, de a szaktudására igényt tartanak. Az apám olyan boldog volt, hogy azonnal elvállalta az állást. Az ipari vízmű vezetője lett. Onnan is ment nyugdíjba. A Balaton körút melletti szép épületben laktunk.

– *Térjünk vissza a gyermekkorotokhoz. Iskolába ide jártatok?*

Julianna: – Igen, először lent jártam Balatonfüzfőn a régi iskolába, ami most az állomással szemben van, utána pedig a telepen végeztem négy elemet, majd bekerültem Veszprémbe, a Ranolderbe.

Erzsébet: – Én 1939-ben Balatonfüzfőn születtem. A drága aranyos Farkas néni volt a bábám. Abban az időben nem volt községháza Balatonfüzfőn, automatikusan Vörösberénybe anyakönyveztek. A gyártelepen kezdtem az általános iskolámat, a tűzoltó szertár melletti épületben, majd a veszprémi Lovassyba kerültem.

– *Gyermekkorokban milyen élet volt a gyártelepen?*

Erzsébet: – Azt szavakkal nem is lehet elmondani, az egy mesevilág volt. Gyönyörű bokrok, fák, rendezett, parkosított, tiszta területek – az emberek tisztelték a környezetet, egymást, a természetet.

Julianna: – Kulturált, rendezett körülmények voltak. Mindenki azt mondta, olyan, mint egy második Margit-sziget. Nagy társasági élet zajlott, az iparosság, az értelmiség színe-java jelen volt. Nagy volt a vitorlás-, és a sportélet. Emlékszem Asbóth Jóskára, a régi híres teniszbajnokra.

– *Az értelmiség és az iparosság két külön szint volt?*

Erzsébet: – Volt egy kis kasztrendszer, legalábbis ezt hallottuk a szüleinktől. A kantinban külön étkezde volt a diplomás értelmiségieknek és a munkásoknak.

– *A kaszinóbeli életről lehet-e valamit tudni?*

Julianna: – A Hópehely Bálok már a háború előtt kezdődtek, mindig február első vagy második szombatján tartották. Nagyon híres esemény volt, Pestről jöttek vendégszínészek, például Holécziék, vagy a Halasi Marika kis operett primadonna, akinek a lánya a híres Oszvald Marika.

Erzsébet: – Pezsgő kultúrélet volt Fűzfőn, nem úgy, mint általában vidéken. A budapesti színészek, zenészek rendszeresen lejártak hozzánk. Működött a könyvtár, az énekkar. Androsics tisztelendő úr összefogta a fiatalságot, az egyik rajzolt, a másik festett, kirándulni vitte őket, vetélkedőket szervezett számukra. Annyira más világ volt, már szinte idillikus.

– *Nem a nosztalgia mondatja ezt?*

Erzsébet: – Biztos, hogy így volt, de az is lehet, hogy mi búra alatt éltünk, mert az egész gyártelep be volt kerítve. Nem tudom, Fűzfőn kívül hogy volt, mert az egész gyerekkorunk, ifjúságunk ott telt el.

„A Nitrokémia motorja az itt végbemenő fejlődésnek” DR. BAKONYI ÁRPÁD

A Nitrokémia Zrt. száz százalékban állami tulajdonban van, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő (MNV) Zrt. alá tartozik. A vállalat a korábbi vegyipari tevékenységgel szemben most környezetvédelmi tevékenységet folytat, már nem szennyeznek, hanem környezetet védenek. A társaság mindezt a nevében is hordozza: Nitrokémia Környezetvédelmi Tanácsadó és Szolgáltató Részvénytársaság. A tevékenységben történt irányváltást dr. Bakonyi Árpáddal, a társaság vezérigazgatójával vitték véghez.

– *Hogyan lett a rablóból pandúr?*

– Ennek nagyon komoly előzményei voltak. A '90-es évek elejére válságos helyzetbe

került a Nitrokémia, a cég életét egyre nehezebben lehetett biztosítani. 1998-ban a társaság két részre vált, maradt az „ős” Nitrokémia az összes pénzügyi és környezetvédelmi tterherrel együtt, mellette létrejött a Nitrokémia 2000 Rt. a potenciónalisnak látszó lehetőségeivel. E döntéssel a Nitrokémiára maradt a környezetvédelmi károk felszámolása, a munkát az MNV illetve az ÁPV finanszírozta. Sajnálatos tény, hogy 2004-ben a Nitrokémia 2000 Rt. a felszámolás sorsára jutott.

– *Mennyibe került ez a környezetvédelmi projekt, és mit tartalmazott?*

– A 2003-as első számítások 15-20 milliárd körüli összegről szóltak, szerintem a tényleges ráfordítás 25 milliárd forint körül fog megállni. A növekedés oka, hogy menet közben rettenetesen bővült a feladat. Eredetileg csak a Nitrokémiánál maradt területek megtisztításáról volt szó, amihez hozzá jött a Nitrokémia 2000-hez tartozó üzemek (döntő része a központi II-es telepen). A Séd-Nádor csatorna kármentesítése egy külön ügy, mert annak elszennyezéséért csak részben felelős a Nitrokémia.

Amikor 2002-ben kineveztek vezérigazgatónak, akkor már a központi I-en lévő üzemek – egy-két kivételtől eltekintve – lényegében leálltak, az épületeket, a bennük lévő technológiát magukra hagyták. A Nitrokémia alaptevékenysége (a lőporgyártás és a nitrocellulóz

gyártás) még ment, de veszteséggel. Azzal kellett szembesülni, hogy nincs esély a vegyipari üzemek újraindítására.

– *Erre voltak kísérletek?*

– Hogyne! A nitrocellulóz üzemét életben akartuk tartani, mert felfogtuk, ez a lőporgyártás előfeltétele, csakhogy Európában túlméretezett kapacitások álltak rendelkezésre, sokkal modernebb, olcsóbban termelő üzemekkel. Ráadásul a lőporgyártás által igényelt nitrocellulóz mennyisége mélyen alatta volt annak, amivel egyáltalán érdemes lett volna a nitrocellulóz üzemét működtetni. Amikor kiderült, hogy ezt reménytelen tovább működtetni, arra törekedtünk, legalább a lőporgyártást mentjük meg.

A lőporgyártás 75. évfordulóján rendezett ünnepségre meghívtuk Juhász honvédelmi minisztert, és megkérdeztük, a Magyar Hadseregnek szüksége van-e a balatonfűzfői lőporra? A válasz: nem, mert nem NATO kompatibilis. Tehát az előző évtizedekben elmaradt fejlesztések úgy ütöttek vissza, hogy már csak a sport-, és vadászlőszer gyártására volt alkalmas az üzem, de ezt a Nitrokémia keretei között nem lehetett gazdaságosan megoldani. Nem maradt más, mint a privatizáció. A lőporgyártás egy orosz-magyar vegyesvállalat keretei között ma is folyik, de nagy nehézségekkel küzdenek az életben maradásáért. A nitrocellulózt importból szerzik be.

– *A köztudatban és egyes fejekben az él, hogy az iparépületek lebontásával hatalmas nemzeti vagyon pusztult el. Igaz ez?*

– Nem. Amit elbontottunk, azok nem képviseltek érdemi használati értéket. 1921-től létesült az az épületegyüttes, amivel mi 2002-ben találkoztunk. Pénzben kifejezve nem jelentéktelen összegről van szó, de a használati értéke adott esetben nulla volt. Mondok egy példát: az elektrolizáló üzem nagyon jól megépített, masszív épület. Az elődöm megpróbálta raktárként hasznosítani, mert hatalmas termék voltak. Igen ám, csakhogy az évtizedek során rengeteg higany diffundált az épületbe, ami most a padozaton keresztül kijött, össze lehetett söpörni. Amikor elbontottuk az épületet, az oszlopok mellett folyt le a higany. Az épületek mellett szinte az egész iparterület is szennyezett volt, földet egészen a talajvíz szintjéig ki kellett cserélnünk. Ma már pótlólagos szennyezés nem juthat a földre.

Az elmúlt évtizedek során – tudatlanságból és/vagy nemtörődomségből? – a Nitrokémiánál nagyon jelentős környezeti károkozás folyt. A most elköltött milliárdokkal a korábban megtakarított környezetvédelmi költségeket kellett utólag megfizetni, és azt tudjuk, hogy utólag mindig minden sokkal drágább. Természetesen magam is pontosan tudom, az 1940-50-es években környezetvédelmi kultúra nem létezett vagy csak nagyon csírájában. Ráadásul a Nitrokémia, mint hadiüzem, burookban volt, a társadalmi környezettől védetten.

– *Hova került ez a szennyezett föld?*

– Különböző veszélyeshulladék-tárolókba, például Aszódra is, de miután megépítettük a külső égető területén a sajátunkat, akkor már oda. Tudni kell, a külső égető a Nitrokémi-

ának a házi lerakója volt, anélkül, hogy ennek megteremtették volna a feltételit. Volt ott minden, veszélyes hulladék, építési törmelék, kidobott kazán, fél teherautó, és a többi. Miután mindez az évtizedek során összekeveredett, nem volt arra mód, hogy szétválasszuk, az egésznek kellett egy korszerű, az előírásoknak megfelelő lerakót csinálnunk, ami kilenc milliárd forintba került. Ha ezt a hulladék mennyiséget el kellett volna szállítani, akkor ennek az összegnek a sokszorosába került volna. Az egyik lerakó megtelt, végleges állapotú, olyan, mint egy zöldellő domb, a másik lerakó végleges lezárása akkor lesz, amikor a környéken az összes kárelhárítási munka, beleértve a Séd-Nádor csatornát is, befejeződik.

– *Úgy tudom, a kárelhárítási munkának nagy nyilvánosságot biztosítottatok. Miért?*

– Az elmúlt nyolc év során jelentős támadás nem érte az itt folyó környezetvédelmi munkát. Valószínűleg ebben jelentős szerepet játszott, hogy a kezdetektől nyitottsággal álltunk a munkához, megfelelő feltételek mellett mindenkit beengedtünk a területre és megnézhetette a folyamatokat. Ellenkező esetben szóbeszédnek kelnek lábra, melyek aztán lavinaszerűen erősödnek és később már képtelenség megmagyarázni a közvéleménynek, miről is van szó pontosan.

– *Mibez lehet kezdeni a megtisztított területtel?*

– Az teljesen világos, hogy ezzel a területtel célszerű kezdeni valamit. Nem azért mert nagyon sok pénz költött rá az állam, hanem mert az előző évtizedek fejlesztése valóban jelentős infrastruktúrát hagyott itt: közvetlen vasútvonal van Hajmáskérig az országos fő vasútvonalra bekapcsolódóan; a terület bekerített; szennyvízcsatorna és tisztító is működik; belső utak, térvilágítás is van; a Balatonból vízkiemelési joggal rendelkezünk. Mindez nagy kincs, ezeket az adottságokat nem szabad veszni hagyni. Az nagy pech, hogy addigra lettünk készen a kárelhárítással, mire beütött a gazdasági válság, pillanatnyilag nem csak a mi ipari parkunk vár befektetőkre. A Nitrokémia volt területén régen alakult egy ipari park, amely 142 hektáros, ezt a Gazdasági Minisztérium jóváhagyásával 460-ra sikerült bővíteni.

– *Gyakran felvetődik a kérdés, ami kis helyi vitákat gerjeszt: idegenforgalom vagy ipar? Mi erről a véleményed?*

– Nézzünk körül: mellettünk Balatonalmádi, a másik oldalról pedig Balatonkenese, idegenforgalom terén nagyságrendekkel jobb pozícióban vannak, mint mi. Ha Balatonfűzfő velük akar versenyezni, hibát követ el. Látni kell, a horvát tengerpart autópályán pár órányira van tőlünk, a magyarok jó része azt választja a Balaton helyett. Reálisan nézve Balatonfűzfőnek és a többi településnek a minőségi turizmust kellene fejlesztenie, de ez önmagában nem oldja meg a Balaton térségének a gondjait.

Ugyanakkor Balatonfűzfő rendelkezik egy fejlett infrastruktúrával ellátott területtel, ami iparra való, másra nem. Olyan feltételeket kell teremteni, hogy jöjjenek a befektetők. Az úgynevezett barnamező hasznosítását a Balaton Törvénnyel, a Balaton létevel harmonizálva képzeljük el. Jelzem, az egykori Nitrokémia területén, különböző vállalkozásokban ma hétszázan dolgoznak, s komoly értéket termelnek. Almádinak például nincs ilyen le-

hetősége, de nem hiszem, hogy Kenesén van ennyi éves munkahely. E miatt úgy gondolom, akkor bölcs Balatonfüzfő Önkormányzata és lakossága, ha az „is” mellett teszi le a voksát. A város örülhet, hogy két oldalról is lehet a fejlődését támogatni.

– *Úgy tűnik, a lakosság nagyon pontosan felmérte a helyzetet. Ezt bizonyítja a Nitrokémia kezdeményezésére az uniós választással egy időben kiírt népszavazás: legyen-e biofinomító avagy ne?*

– Az országos részvételi arány 35 százalékos volt, itt 12-vel több. A szavazók 70 százaléka a beruházás mellett voksolt, ami markáns támogatásnak mondható. Az önkormányzat sem habozott, az első testületi ülésen megszületett a határozat: támogatják a biofinomítót.

Egy olyan biotechnológiai komplexumban gondolkozunk, amelyben a Magyarországon nagy mennyiségben rendelkezésre álló biomasszából olyan műanyag alapanyagot kívánunk előállítani, mely a természetben lebomlik, s nem terheli a környezetet. A biofinomítóra elkészült a megvalósíthatósági tanulmány, rendelkezünk előzetes környezetvédelmi engedéllyel. Most próbáljuk megszerezni a részletes környezetvédelmi engedélyt, azzal, hogy a hatásvizsgálatot a teljes területre elvégezzük. A komplexumot a központi I. területére, nagyjából tíz hektárra terveztük.

– *A beruházásban mi a Nitrokémia szerepe?*

– A Nitrokémia több, mint egy balatonfüzfői, 40 fős környezetvédelmi szakvállalat, egy intézmény, motorja az itt folyó fejlődésnek, fejlesztéseknek. Ennek ellenére a vállalat nincs abban a helyzetben, hogy egy ilyen 10 milliárdos fejlesztést megvalósítson, de megpróbálja megszervezni a beruházást. Az önálló vállalkozáshoz a Nitrokémia a környezetvédelmi tevékenységével, a logisztikai tevékenységével kapcsolódhatna. Úgy szoktam fogalmazni, mi vagyunk ennek a fejlesztésnek az élesztője. Mint ahogy a kenyér is kevés élesztőből és sok lisztből áll, úgy ide is nagyon sok pénz kell, mi a területtel és a tudásunkkal szeretnénk ebben a projektben valamilyen formában részt venni. Azt nem tudom, az álmunk mikor válik valóra, de az alapkövetelmény jó lenne megélni. Ha már nem is én leszek a Nitrokémia vezérigazgatója, azért nagyon szeretnék itt lenni!

Utószó

Kezemben tartva a vaskos papírköteget, azon töprengek: vajon lesz-e folytatás? Egyáltalán: kíváncsi-e valaki arra, hogy mit tettek – vagy mulasztottak – az elődök, milyen örömeik, bánataik voltak, milyenek voltak a hétköznapijaik, az ünnepeik, azaz, akarnak-e máskor is annak a közösségnek tagjai lenni, amit mi Fűzfőnek nevezünk – Fűzfőfürdővel (vagy Alsófűzfővel), Tobrukkal (vagy Cseberével), Szalmássy teleppel, Fűzfőgyárteleppel együtt –, azaz akarnak-e balatonfűzfőiek lenni?

Hosszú utat tett meg a település, mire szinte a semmiből kialakította mai, tökéletlen önmagát: pusztító környezetszennyezés, demográfiai öncsonkítás egyfelől; munkahelyek ezrei, új lakások százai, a sport, a kultúra magas szintű művelése másfelől, s mindez átél és megélt háború, forradalom, többszöri rendszerváltás közepette.

Rajtunk múlik, az itt élőkön, hogy ebben az izzó kohóban, az ország minden szegletéből idesereglett embertömeg alkotta alaktalan masszaként, avagy nemes acélként kerülünk-e ki ebből a folyamatból? Ez utóbbira már volt példa!

Olvsák figyelmesen az emlékezők mondatait. Feltett szándékom, hogy folytatom az interjú készítését, mert vallom: minden ember emléke pótolhatatlan érték, ami nem mehet veszendőbe! Őszintén örülnék, ha ebben a szándékomban értő segítőkre találnék.

A megszólalók mindegyikének kisebb-nagyobb köze volt a Nitrokémiához, ahhoz a vállalatához, amely Gyuricza László szavaival élve „megszülte a várost”. A szinte költői hasonlat nem túlzás! Hiszen a gyár emberek ezreinek adott megélhetést, biztosan tervezhető jövőt, családok százainak bérlakást vagy saját lakás építéséhez támogatást, biztosított magas színvonalú egészségügyi ellátást! Az oktatás, kultúra, sport terén városokat megszégyenítő módon működtette létesítményeit, támogatta törekvéseiket.

Ma, a rendszerváltást követő huszadik esztendőben nem ez a helyzet: de a példa ismert, a cél világos! Energiáink eredőit egyetlen irányba kell összpontosítani: a közös nevezőt jelentő, a folyamatos, tervezhető jövőt biztosító, környezetével harmonizáló ipart meghonosítani!

E kérdéssel kapcsolatban a Hitesy-Bartucz-Hollai Euroconsulting Kft. a következő megállapítást teszi a „Balatonfűzfő város komplex városfejlesztési stratégiája” című vizsgálati anyagában és tanulmányában: „Balatonfűzfő város szempontjából az iparfejlesztésnek nincs alternatívája...”

Jegyzetek

- ¹ Csajághy Károly kir. curia bíró jelentése az Országos Földbirtokrendező Bírósághoz (1928) [Fodor Ferenc könyvnyomdája] 1. oldal
- ² Dr. Jenei Károly: *A Nitrokémia Ipartelepek története 1921–1948* [Nitrokémia Ipartelepek] 1976 (12. o)
- ³ Szőnyeg János: *Fejezetek Balatonfüzfő történetéből* [Balatonfüzfő Önkormányzata 2009.] (115. o.)
- ⁴ Dr. Jenei Károly: *im* (26. o)
- ⁵ Csajághy Károly kir. curia bíró jelentése az Országos Földbirtokrendező Bírósághoz (1928) [Fodor Ferenc könyvnyomdája] 49. oldal
- ⁶ Dr. Jenei Károly: *im* (26. o)
- ⁷ Andrássy Antal: *Évek-emberek* [Veszprém megyei Nyomda Vállalat] 1971. (34. o.)
- ⁸ id Szabóki Sándor: *65 év Balatonfüzfőn – Egy „bevándorolt” visszaemlékezései*
- ⁹ Dr. Jenei Károly: *im* (149. o)
- ¹⁰ Andrássy Antal: *im* (13 o)
- ¹¹ Szőnyeg János: *im* (376. o)
- ¹² Andrássy Antal: *im* (104. o)
- ¹³ Dr. Jenei Károly: *im* (75. o)
- ¹⁴ Szőnyeg János: *im* (335. o)
- ¹⁵ Andrássy Antal: *im* (104. o)
- ¹⁶ Dr. Jenei Károly: *im* (29. o)
- ¹⁷ Dr. Jenei Károly: *im* (64. o)
- ¹⁸ Földalatti erómű kézirat (2. o)
- ¹⁹ Andrássy Antal: *im* (61. o)
- ²⁰ Andrássy Antal: *im* (65. o)
- ²¹ Andrássy Antal: *im* (98. o)
- ²² Andrássy Antal: *im* (69. o)
- ²³ Dr. Jenei Károly: *im* (72. o)
- ²⁴ Dr. Jenei Károly: *im* (73. o)
- ²⁵ Veress D. Csaba: A balatoni csata (83. o) [1976]
- ²⁶ Dr. Jenei Károly: *im* (80. o)
- ²⁷ Veress D. Csaba: *im* (241. o)
- ²⁸ Dr. Jenei Károly: *im* (91. o.)

- ²⁹ Andrássy Antal: *im* (148. o)
- ³⁰ Veszprém megye a népi demokratikus forradalom idején 1944-1948 (258. o)
- ³¹ Andrássy Antal: *im* (125. o)
- ³² Dr. Jenei Károly: *im* (103. o)
- ³³ Dr. Jenei Károly: *im* (108. o)
- ³⁴ Moldova György: A Balaton elrablása (263-265. o) 2000. ISBN: 9638297719
- ³⁵ Szőnyeg János: *im* (130. o)
- ³⁶ Balatonfűzfő régmúltja. Őskor
- ³⁷ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára II. kötet (29. o) Pest. 1851.
- ³⁸ Dr. Jenei Károly: *im* (74. o)
- ³⁹ Andrássy Antal: *im* (72. o.)
- ⁴⁰ Sajtos Ildikó: A gyermekedért és érted (4. o)
- ⁴¹ id Szabóki Sándor: *im* (13. o)

Irodalomjegyzék

dr. Jenei Károly: *A Nitrokémia Ipartelepek története 1921–1948* (Nitrokémia Ipartelepek, 1976)

Szőnyeg János: *Fejezetek Balatonfűzfő történetéből* (Balatonfűzfő Önkormányzata 2009)

Csajághy Károly: *Jelentés a Magyar Királyi Állami Hadianyaggyár lőporüzeme céljaira elrendelt megváltási eljárásról* (Veszprém, 1928 Fodor Ferenc könyvnyomdája)

dr. Gáspár János: *Munkások és parasztok biológiai sorsa* (Vizsgálatok egy gyártelepen és környékén. Budapest, 1943 Kézirat.)

Andrássy Antal: *Évek-emberek – Dokumentumok, riportok, vallomások a félévszázados Nitrokémiáról*, Veszprém megyei Nyomda Vállalat, (1971)

Kovács Tibor: *Majdnem 100 év – A Nitrokémia Rt. története 1921–2010*

Balatonfűzfő nagyközség előterjesztése várossá nyilvánítási kezdeményezéshez

(Szerzők: Agg Z. Tamás–Csala József–Dalmadi Zoltán–dr. Kecskés Ferenc–Mohos Mária–dr. Varjú Lajos 2000. 01.24.)

Balatonfűzfő város komplex városfejlesztési stratégiája: 2007 február, 2008 IV. negyedévében végzett frissítésekkel (Euroconsulting, tanulmány, kézirat)

Balatonfűzfő arculati és kommunikációs tervtanulmánya, különös tekintettel várossá fejlesztésére (Economix tanulmány, szerző: Deutsch Lajosné, kézirat)

Fűzfőgyártelep fejlődése 12 év alatt Fűzfőgyártelep, Nitrokémia Ipartelepek háziyomdája, 1958

Földalatti erőmű (Nitrokémia Ipartelepek, kézirat, szerző és keletkezési dátum nélkül)

A Nitrokémia Ipartelepek évkönyve 1973–1975 (dr. Soltész László 1975)

Az Irinyi János Általános és Alapfokú Művészeti Iskola 75 éve (Tradeorg Nyomda Balatonfűzfő, 2003)

Csak az első 70 év nehéz – A Fűzfői Atlétikai Klub története (Tradeorg Nyomda Kft. Balatonfűzfő, 1998)

Sportkrónika – Balatonfűzfő sportéletének története 1928–2008 (Tradeorg Nyomda Kft. Balatonfűzfő, 2008)

Hablicsek László: *Balatonfűzfő demográfiai helyzetelemzése – Népesség előrebecslés* (Tanulmány, kézirat, 1997)

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára* (Pest, 1851)

Balatonfüzfő régmúltja (K. dr. Palágyi Sylvia-Kulcsár Ágnes: Kiállítás a város régészeti hagyatékából, 2000)

Sajtos Ildikó: *A gyermekekért és érted* (Szivárvány óvoda és bölcsőde, Tradeorg Nyomda Kft. Balatonfüzfő, 2007)

Fejes Imre: *Veszprém megye közigazgatási beosztásai és tanácsi vezetői* (1945-; 1950-1981, Veszprém Megyei Levéltár, 1982)

Veszprém megye a népi demokratikus forradalom idején 1944-1948 (Veszprém, 1985 Tanulmányok, visszaemlékezések, dokumentumok)

A fűzfőgyártelepi tanonc- és szakmunkásképzés története, 1936-1986 (Nemes Zsófia-Sipos Imre-Gál József-Jáger Ferenc-Páhy László, kézirat)

Balatonfüzfői Hírlap évfolyamai 1991-

Moldova György: *A Balaton elrablása* (Dunakanyar kiadó, 2000)

dr. Lasz György: *Állj, vagy lövök!* (Posztumusz életírás, 2003)

Egei Sándor: *Egy ujjon a világ körül – Amerikai hadifoglyok voltunk Pockingban* (Magánkiadás, 2007)

id. Szabóki Sándor: *65 év Balatonfüzfőn – Egy „bevándorolt visszaemlékezései”* Kézirat 1991.

Veress D. Csaba: *Balaton csata: Veszprém megye felszabadtításának katonai története.* Veszprém Megyei Nyomda, 1976

Tartalomjegyzék

Ajánlás	5
Bevezető	6
A kezdetek	8
Az építés	10
A gyártelep és a II. világháború	17
Lakótelepi élet a háború után 1945-1956	21
1956	26
Az Országzászló	29
Községtől a városig	31
A rendszerváltástól napjainkig	37
Napjaink kérdései	42
Háborús történet	45
Az utókornak szólok	48
Gyártelepi „szólások”	49
Interjúk	
Gyurkovics Márta	50
Erdősi István	53
Haramia házaspár	56
Halasi Lajos	59
Czobor Kornél	62
Dr. Kislaki Béla	65
Unger Károly	68
Szegedi Lajos	71
Pongrácz György	74
Szabóki Sándor	77
Gyuricza László	80
Szalay Pál	87
Lányi Róbert	89
Udvarhelyi Julianna és Udvarhelyi Erzsébet	91
Dr. Bakonyi Árpád	94
Utószó	98
Jegyzetek	99
Irodalomjegyzék	101

Kiadta a Nitrokémia Környezetvédelmi Tanácsadó és Szolgáltató Zrt.
Felelős kiadó: Dr. Bakonyi Árpád vezérigazgató
Szerkesztő: Tarró Károly
A borítón látható fotót Milos József készítette
Nyomdai előkészítés: Nagy Balázs
Nyomás: Tradeorg Nyomda, Balatonfűzfő
Felelős vezető: Tóth Zoltán

ISBN 978-963-06-9782-8